

Žymusis žemaitis

Pernai rudenį sukako 130 metų nuo žytaus botaniko, gydytojo, mokslininko Jurgio Pabréžos mirties. O kitąmet — 210-osios šio žytaus žemaičio gimimo metinės. Plungė gali didžiuotis tuo, kad Pabréža kurį laiką joje gyveno.

Prieš trejetą metų vaikščiojau po Lenkimų apylinkę (Skuodo raj.), kur 1771 m. sausio 15 d. večių kaime gimė Jurgis Pabréža. Ieškojau žinių apie jį. Senesnieji žmonės mažai ką beprisiminė iš savo senolių pasakojimų, o buvusios Jono ir Rožės Pabréžų sodybos nė pėdsakų neblikę. Vis tik, sukaupęs medžiagos apie šį garsų vyra, noriu su ja supažindinti „Kibirkštis“ skaičytojus.

Pirmuju mokslo žiniu J. Pabréža gavo Kretingos pranciškonų vienuolyno gimnazijoje, kur ypatingas dėmesys buvo skiriamas religiniam auklėjimui. 1792 metais, bai-gės ją aukso medaliu, kaip ir jo žemietis, kaimynas istorikas Simonas Daukantas, išvyko į Vilniaus universiteta. Cia jis studijavo gamtos ir medicinos mokslus bei teologija. Universitete didele itaka Pabréžai padarė ižymus mokslininkas gamtininkas S. Jundzila, paskatinęs jaunaji studenta imtis gamtotyros. Tačiau po dvieju metų J. Pabréža paliko universiteta ir grįzo į téviškę, o netrukus istojo į Varniu kunigu seminariją. Cia, patyres griežtus reikalavimus, émė abejoti savo pasižentimu bei ištverme ir jau norėjo mesti mokslus, bet seminarijos rektorius, pa-stebėjęs didelius klieriko gabumus bei kilnu būda, iškino pasilikti.

Pirmasis paskyrmas buvo Siluvon vikaru, po to ji perkėlė klebonu į Raulėnus, o 1800 metais pačiam prašant vél vikaru — į Tverus. 1802 metais J. Pabréža pradėjo gyventi ir dirbti Plungėje.

Būsimo mokslininko dienotvarkė pasižymėjo griežtumu bei asketiškumu. J. Pabréža keldavosi 3—4 valanda, valgydavo du kartus per diena, vakarienės visai atsisakydavo, miegoti eidavo 7—8 valanda vakaro, daug skaitydavo, vengé vaišiu. Kiekviena diena užsibréždavo ivairias užduotis bei pasiryžimus ir stengdavosi būtinai juos ivykdyti. Už pasižadėjimo ne-išsesėjima net pats sau skirdavo baudas. Stai keletas pasižadėjimu pavyzdžiu:

„1. Be rimtos priežasties neapleisti dienos laiko suskirstymo, bet jei dėl savo nepastovumo to darbams nustatyto laiko dali apleičiau, už tai saves nubaudimui pa-skirti 3 lenku grašius...

2. Pasirašyti sau sažinė-saskaita iš savo pareigu ir palinkimu.

3. Labiausiai saugotis blogai

apie kitus kalbėti, kitus smerkti.

4. Neniekinti kitu...

5. Peržiūrėti gerai savo trūkumus, ydas, blogus bei šio-kius poelgius“.

Galbūt toks gyvenimo bū-das ir uolumas pakirto J. Pabréžos jégas, o vienatvés pa-mégimas ir asketiškas gyve-nimas padare ji vienuoliu be vienuolyno. Jo sveikata su-silpnėjo.

Išbuves Plungėje penkerius metus 1807 metų rudenį J. Pabréža persikelė į Kartena. Cia jis ir pradėjo rašyti mokslinius darbus. 1816 metais istojo į Kretinės vienuolyną, tikėdamasis, kad iš čia jo niekur nekilnos, ir bus galima atsidėti mokslinei veiklai. Vienuolyne J. Pabréža gavo tévo Ambrožijaus varda ir buvo paskirtas pran-ciškonų gimnazijos mokytoju, o vėliau vienuolyno na-mokslininku. Vienuolyno vy-resnybė leido Pabréžai ramai dirbti pamégtaij mokslini darba, kuriam jis pašventė visa likusi gyvenima.

O nuveikė Jurgis Pabréža tikrai daug. Žemaitijoje, bu-vusioje toli nuo mokslo centru, niekas netyrinėjo floros. Ta spraga užpildė J. Pabréža. Ieškodamas ir rinkdamas augalus, iis išvaikščiojo Dar-bėnų, Laukžemės, Lenkimų, Skuodo, Mosédžio, Salantu, Sateikių, Platelių, Tirkšlių, Žarėnų, Lauksodžio, Plungės, Kartenos, Gargždu, Endrija-vo, Veiviržėnų, Švėkšnos, Šilutės apylinkes, Platelių ežero, Minijos, Jūros, Veiviržio, Babrungo skardžius ir nakrantes. Surinkes nakan-kamai medžiagos apie Žemai-tijos augalija. J. Pabréža émė rašyti botanikos vadovéli. Tai buvo labai sunkus darbas, nes pačiam reikėjo sukurti botanikos terminus bei pri-taikyti augalamams lietuviškus mokslinius pavadinimus.

(Nukelta į 4 psl.)

Tikirkštis, 1980. II. 16., Nr. 20

Žymusis žemaitis

(Aitkelta iš 3 psl.)

Daug jėgų J. Pabréža paaukojo sudarydamas herbarus ir ruošdamas botanikos žodyną. Augalų sistematikos veikala raše aštuonerius metus. J. Pabréža paraše darbų netik iš botanikos, bet ir iš medicinos, raše dainas. Né vienas žemaitis nėra tiek palikęs veikalų kaip J. Pabréža. Jis raše lenkiškai, lotyniškai, bet daugiausia gimtaja žemaičių kalba. Mokėjodar graikiškai, rusiškai, vokiškai, baltarusiškai. Pasižymėjo J. Pabréža ir kaip liaudies gydytojas — teoretikas ir praktikas. Aprašydamas ivairias ligas, pateikdavo ju gydymo būdą, duodavo patarimų.

J. Pabréža — pirmojo lietuviško geografijos vadovėlio autorius, pirmasis didysis Lietuvos botanikas. Iš viso jis paraše apie 50 moksliinių darbų, tačiau né vienas jam gyvam esant nebuvo išspausdintas.

1849 m. spalio 30 d. mirė
nutraukė Jurgio Pabréžos
veikla. Palaidojo ji Kretin-
gos kapinėse.

Gyvenimas teka savo vaga. XX amžius diktuoja savo tempa. Aktualiu klausimu tapo gamtos ir žmogaus santykis. Nebéra tu neįžengiamų girių, apie kurias raše ižymus istorikas S. Daukantas, nebéra daug tu augalų, kuriuos matė J. Pabréža. Turime be galė būti dėkingi savo žemiečiui, kuris surinko ir apraše visą tai, kas prieš amžiu žemaičių laukuose, balo- se, miškuose augo, žydėjo, kvepėjo. Je vardas tebéra gyvas visoje Žemaičių žemėje. Kretingos kraštotoiros muzejuje yra irengtas Jurgio Pabréžos memorialinis kampeolis. Salantiškis liaudies meistras P. Kalenda išskaptais iš medžio šio žymaus žemaičio biusta.

Česlovas VAUPŠAS

Aiksnėnai